

инвестиций (Заклучена в г. Сеуле в 1985 г.) // Международно-правовые основы иностранных инвестиций в России. Сборник нормативных актов и документов. - М.: Юридическая литература, 1995. - С. 197 - 276.

14. Соглашение по связанным с торговлей инвестиционным мерам (ТРИМС/TRIMs) (Заклучено в г. Марракеше 15.04.1994) // Собрание законодательства РФ. 10 сентября 2012 г. № 37 (приложение, ч. VI). С. 2650 - 2653.

15. Договор о Евразийском экономическом союзе (Подписан в г. Астане 29.05.2014) (ред. от 08.05.2015) // Официальный сайт Евразийской экономической комиссии <http://www.eurasiancommission.org/>, 05.06.2014.

Статья отправлена: 08.04.2017 г.
© Скворцова Т.А., Журавлева В.Э.

ЦИТ: ua117-121

DOI: 10.21893/2415-7538.2016-05-1-121

УДК 343.135

Кузьменко В.М., Адаменко Г.В.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСІБ ПРИ
ЗАТРИМАННІ ТА ТРИМАННІ ПІД ВАРТОЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА КРАЇН АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ СИСТЕМИ
ПРАВА**

*Одеський національний морський університет,
Одеса, Мечникова 34, 65029*

Kuzmenko V.M., Adamenko H.V.

**ENSURING THE RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS OF PERSONS
DURING THE ARREST AND DETENTION IN CRIMINAL PROCEEDINGS
UKRAINE AND COUNTRY ANGLO-AMERICAN SYSTEM OF LAW**

*Odesa National Maritime University,
Odesa, Mechnikova 34, 65029*

Анотація. У статті визначаються недоліки та негативні тенденції, які мають місце при застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні, пропонується модель обрання запобіжного заходу на досвіді країн англо-американської системи права.

Ключові слова: кримінальний процес, права особи, тримання під вартою, англо-американська система права, затримання, забезпечення прав

Abstract. The article defined shortcomings and negative tendencies that take place when a preventive measure in the form of detention in criminal proceedings proposed model preventive measure on the experience of the Anglo-American legal system.

Key words: criminal procedure, human rights, detention, Anglo-American legal system, detention, security of rights

Метою сучасного розвитку суспільства є утвердження прав людини, забезпечення гідних умов її життя, честі і гідності, прав і свобод. Ідеї гуманізму, утвердження загальнолюдських цінностей є пріоритетним

напрямок діяльності найбільш розвинутих країн світу, які називають себе демократичними і правовими. На перше місце в сучасному суспільстві постає створення сприятливих умов для життя і всебічного розвитку кожного громадянина, які б цілком відповідали міжнародним стандартам і загальноновизнаним у провідних країнах світу уявленням про ставлення до людини як до найвищої соціальної цінності.

Право на свободу і особисту недоторканність є одним з найважливіших громадянських прав людини, закріплених в Конституції України. Стаття 29 Конституції встановлює конкретні підстави обмеження даного права - виключно за рішенням суду і тільки на підставах і в порядку, встановлених законом [1]. Разом з тим дане право найчастіше стає об'єктом порушень з боку працівників правоохоронних органів.

Серйозною проблемою залишаються свавільні арешти і затримання громадян, а також практика тривалого досудового позбавлення волі з утриманням у дуже тяжких умовах.

Право на свободу і особисту недоторканність регламентовано низкою міжнародних документів: конвенціями, деклараціями, резолюціями ООН. Частиною національного законодавства стала Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Україною 11 вересня 1997 року [2]. Стаття 5 даної Конвенції гарантує право на свободу і особисту недоторканність. Позбавлення волі можливе лише відповідно до процедури, встановленої законом. Конвенція в п.1 ст. 5 надає вичерпний перелік випадків законного позбавлення волі.

Для того, щоб позбавлення волі здійснювалось в рамках Європейської Конвенції, воно повинно відповідати двом критеріям: позбавлення волі має бути юридично законним відповідно до внутрішнього права країни; окрім того, воно має бути правомірним у світлі Конвенції, тобто відповідати підставам, що складають вичерпний перелік п. 1 ст. 5 Конвенції.

Основні принципи, що гарантують законність затримання, містяться у Зводі принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню або взяттю під варту в будь-якій формі, прийнятому резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1998 року [3]. Головним принципом, якому повинно відповідати кожне затримання, є принцип законності. Арешт або затримання повинні здійснюватись у суворій відповідності до закону і уповноваженими особами.

Затриманій або заарештованій особі гарантується захист від тортур, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. Затримані особи, відповідно до принципу презумпції невинуватості, повинні розміщуватись окремо від засуджених.

Кожен затриманий повинен знати причини свого затримання, мати можливість негайно постати перед судом, а також мати право на захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування.

П. 3 ст. 5 Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини визначає, що кожна людина, заарештована або затримана, має негайно постати перед суддею або іншою службовою особою, якій законом

надано право здійснювати судову владу. В законодавстві визначення терміну “негайно” відсутнє.

В ч. 3 ст. 29 Конституції України встановлюється можливість затримання особи на строк до сімдесяти двох годин. У багатьох країнах світу сьогодні строк затримання не перевищує 48-ми годин. Так, наприклад, КПК Російської Федерації в пункті 2 статті 94 визначає, що по закінченню 48-ми годин з моменту затримання підозрюваний підлягає звільненню, якщо по відношенню до нього не обраний запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Термін тримання особи під вартою не перевищує 48-ми годин і в Литві, Естонії. У Хорватії, Словенії та Чеській Республіці цей строк скорочено до 24-х годин.

Однак, незважаючи на таку світову тенденцію, вважаємо недоцільним скорочення терміну затримання до 48-ми годин на даному етапі в Україні, оскільки зараз в нашій державі ще немає для цього реального підґрунтя.

Неабияка увага саме питанню законності арешту і затримання приділяється судовими органами зарубіжних країн. Так, в США арешт є початком позбавлення волі підозрюваного, яке може тривати до закінчення відбування покарання в разі винесення судом обвинувального вироку. Арешт може бути здійснений співробітником місцевого, штатного і федерального правозастосовчого органу, а також іншими особами, що виконують ордер на арешт [4, с. 206]. Отже, арешт в американському процесуальному праві є досить широким поняттям, що охоплює затримання особи і її тримання під вартою. Будь-які дії поліції стосовно позбавлення волі особи шляхом взяття її під варту з метою кримінального переслідування або допиту будуть вважатися арештом відповідно до четвертої поправки до Конституції США, навіть якщо в законі штату вказано інше. Під дію даної поправки підпадає доставка особи до поліцейського відділку для допиту, якщо особі не було повідомлено про те, що вона може бути вільною, коли забажає.

Подібне роз’яснення щодо позбавлення волі дає і Європейський суд з прав людини. Відповідно до нього, позбавлення волі має місце, і відповідно, має місце застосування ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, коли особа внаслідок дій держави втрачає зв’язки з навколишнім світом і, у довготривалій перспективі, - коли зникає звичайна різниця між сферами роботи, дозвілля і дому.

Закони більшості штатів вимагають доставити арештованого до суду магістрату «без зайвого зволікання» (without unnecessary delay). Поняття «без зайвого зволікання» трактується законами різних штатів по-різному. Верховний Суд США не встановлює максимального строку утримання арештованого під вартою до представлення його перед судом магістрату. Найбільший строк тримання під вартою до суду в Нью-Йорку склав 72 години. Однак, більшість судів допускає термін від 24-х до 36-ти годин. Федеральні суди і суди штатів пояснюють тривалість строку необхідністю проведення поліцією таких дій внаслідок арешту: складання необхідних документів; обшук підозрюваного; огляд особистих речей підозрюваного та їх інвентаризація; зняття відбитків пальців; фотографування підозрюваного; перевірка наявності попередніх притягнень до кримінальної відповідальності; проведення лабораторних

експертиз; допит підозрюваного; перевірка алібі; проведення впізнання; порівняння злочину з іншими подібними злочинами. Отже, в США, як ми бачимо, термін тримання під вартою до представлення затриманого перед судом ґрунтується на реальних підставах, які полягають в проведенні необхідних слідчих дій; термін, необхідний для їх здійснення, може бути різним в кожному конкретному випадку.

Законність дій поліції в ході здійснення затримання, як у Великобританії, так і в США перевіряється судом. Кримінально-процесуальне право цих країн розрізняє два види правомірного затримання або арешту: 1) за наявності ордера; 2) без ордера [4, с. 206].

Аналогом арешту з отриманням ордера в Україні є затримання на підставі ухвали слідчого судді чи суду [5, ст. 207].

У Великобританії, згідно з Актом про поліцію і засоби доказування (The Police and Criminal Evidence Act 1984), поліцейський має право арештувати особу без ордера за наявності таких підстав: 1) особу застали при вчиненні злочину, за вчинення якого передбачений арешт; 2) офіцер має достатні підстави вважати, що було вчинено злочин, за вчинення якого передбачений арешт, і що саме заарештована особа його вчинила. Достатні підстави мають базуватися на показаннях третіх осіб; 3) особу застали безпосередньо перед вчиненням злочину, за вчинення якого передбачений арешт [6]. Згаданий вище акт визначає злочин, за вчинення якого передбачений арешт, як злочин, за який передбачено максимальне покарання у вигляді п'яти і більше років тюремного ув'язнення, а також тяжкі злочини, перелік яких міститься в цьому ж акті (до них відносяться умисне і необережне вбивство, зґвалтування, державна зрада, викрадення людини та інші).

У Великобританії строк затримання вираховується з моменту доставлення затриманого до поліцейського відділку. За законодавством США особа набуває статус затриманого з моменту її фактичного затримання.

Згідно ст. 209 КПК України, особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою [5].

В країнах англо-американської системи права реалізація права на захист має свої особливості. Зазвичай, захисник вступає до процесу з моменту затримання особи. У Великобританії підозрювані і обвинувачені мають право на власний вибір захисника, інакше захисник має бути їм призначений за рахунок держави. Затриманий має право на розмову з адвокатом особисто, по телефону чи у письмовій формі.

Право на правову допомогу в Сполучених Штатах гарантоване шостою поправкою до Конституції. Американські суди протягом певного періоду тлумачили цю норму лише як право обвинуваченого найняти собі захисника за власний рахунок. Але згодом Верховний Суд і суди штатів розширили обсяг цього права. Обвинувачені, що не мають можливості залучити захисника на договірних основах, набули право безкоштовно отримати захисника за призначенням, за винятком, дрібних злочинів.

Отже, розглянувши процесуальний порядок затримання та тримання під вартою в Україні та країнах англо-американської системи права, ми дійшли висновку про те, що хоча в нашій країні на даний час значна частина норм кримінального процесуального законодавства вже піддана ревізії і змінена з урахуванням міжнародних вимог, існує ще багато положень, що потребують подальшого законодавчого вдосконалення. Зокрема це стосується механізму реалізації органами досудового розслідування повноважень щодо обмеження права учасників кримінального судочинства на свободу і особисту недоторканність. Проаналізувавши в цьому контексті досвід країн англо-американської системи права, зокрема США та Великобританії, нами виявлено чимало спільних рис у правових нормах цих країн і України, що свідчить про впевнене входження нашої держави до розряду провідних демократичних країн світу.

Література:

Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254К/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: закон України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97>

Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року «Звід принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню або взяттю під варту в будь-якій формі». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_206

А. В. Молдован, В. А. Савченко, Т. В. Садова. Кримінальний процес: Україна, ФРН, США. Навчальний посібник. –К.: Алерта, 2013. – 336 с.

Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

Police and Criminal Evidence Act 1984. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.swarb.co.uk/acts/1984PoliceandCriminalEvidenceAct.shtml

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Смоков С.М.

Стаття відправлена: 07.04.2017 р.

© Кузьменко В.М., Адаменко Г.В.

ЦИТ: ua117-122

DOI: 10.21893/2415-7538.2016-05-1-122

УДК 343.13

Кузьменко В.М., Піменова А.Ю.

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Одеський національний морський університет,

Одеса, Мечникова 34, 65029